

OBICEIURI DE PRIMĂVARĂ ÎN BANAT. SÂNGIORZ (SFÂNTUL GHEORGHE – 23 APRILIE) ȘI MĂSURATUL OILOR

Ana ȘOȘOI

Muzeul Județean de Etnografie și al
Regimentului de Graniță Caransebeș

Abstract: It is known that in folklore, traditional form an important chapter, for the entire life of man, his work during the year and his various occupations, his relationships with fellow humans and the mythological embodiment have always been represented by customs. Spring is the cling of hope, a new season, a new retrieve, and the awakening to life of the whole nature. The spring also represented for the shepherds the celebration of „Sangiorzului” and The Measurement of Sheep. Sangiorzul marks the beginning of a new pastoral year, which is a great holiday with activities, beliefs and customs appropriate for each moment. So was the Measurement of Sheep which was considered the most beautiful spring customs celebrate by a lot of people. It is an ancient customs, kept from generation to generation held after Sangiorz, when the sheep are taken out of the sheephod, around May 1, being considered a celebration of spring. It was considered a celebration of the village because besides livestock farmers, relatives, neighbours and friends participated to this event.

Keywords: *tradition, custom, spring, celebration, animated.*

„Tradiția adevărată e singura merinde sufletească”.
Liviu Rebreanu

Obiceiurile au contribuit întotdeauna la încheierea unei colectivități, la păstrarea formelor tradiționale de viață.¹

Obiceiurile cuprind semnificații profunde asupra omului și a relațiilor lui cu natura, cu lumea înconjurătoare, prezentând viața socială și diversele aspecte ale rânduiei ei.²

Tradițiile și obiceiurile de primăvară marchează o constantă în existența umană prin permanenta urmărire a ritmurilor vieții și muncii, a fenomenelor care punctează momentele ce metamorfează natura, universul îl preschimbă, într-o devenire a lucrurilor și a firii.³

Sângiorzul

Românii au păstrat elemente din limba strămoșilor traco-daci, iar la nivelul mitologiei populare sunt câteva elemente arhaice, între aceste supraviețuiri remarcabile este și Cavalerul Trac.⁴ Sângiorzul din calendarul popular păstrează încă amintirea unui zeu precreștin al

¹ Anghel 2015, p. 7.

² *Ibidem*, p. 11.

³ Vetișanu, p. 2.

⁴ Paliga 2013, p. 40.

vegetației, protector al cailor, vitelor cu lapte și holdelor semănate, identificat pe criterii etnologice cu Cavalerul Trac. Peste câteva secole, Cavalerul Trac se reîntruchipează în figura Sfântului Gheorghe, continuatorul creștin al Cavalerului.⁵

Prilejul de manifestare colectivă a bucuriei de a trăi, de întâmpinare a naturii ce învie, le constituiau și sărbătorile de primăvară. Sângiorzul era considerat în mentalitatea populară ca înviator al naturii, ca semănător al semințelor.⁶

Sfântul Gheorghe, marchează începutul anului pastoral⁷, pentru proprietarii de animale, mai ales de oi, una din cele mai însemnate zile de peste an este ziua de Sfântul Gheorghe.⁸ Sfântul Gheorghe este unul din patronii păstorilor și vitelor, el gonește iarna și aduce primăvara, prin rugăciunile lui a înviat boul unui plugar sărac care nu mai avea ce înjuga.⁹

Legenda mai spune că Sfântul Gheorghe a fost păstor de vite și a călcat într-un cuib de cio-cârlie. Pentru răul pricinuit acestei păsări și-a pedepsit piciorul, cu care a călcat în cuib, să nu-l încălzească trei ani de zile. Dumnezeu i-a răsplătit această faptă făcându-l sfânt. Împreună cu fratele lui Sâmedru, reprezintă două din cele mai importante personaje ale mitologiei românești.¹⁰

Cu o zi înainte de Sfântul Gheorghe, în fiecare casă femeile pregătesc „colacii de Sângiorz”. Sunt doi colaci în formă de cerc împlețiți, făcuți din făină de grâu în care se pun ouă. Femeile mai pregătesc și o unsoare făcută din untură de porc, tămâie, usturoi și leuștean, cu care se ung animalele, pentru purificarea lor.¹¹ În dimineața de Sfântul Gheorghe se merge în grajd la animale, cu găleata, colacii și unsoarea pregătită, animalele se ung cu unsoare și se mulg în găleată prin colac peste care se face cruce cu primul lapte muls. Două persoane (de obicei copii) „trag colacul”, se așează de o parte și de cealaltă a animalului, trăgând de colac pe sub uger pentru a-l rupe, rostind „Cucu!” cea de-a doua persoană răspunde „Răscucu!”¹²

La sfârșitul ritualului colacul se rupe în două, cel care rupe partea ce mai mare din colac va avea noroc tot anul.¹³ În dimineața de Sângiorz oamenii împodobeau ușile, ferestrele caselor cu verdeață (fag, mătisor), pentru prosperitatea generală a gospodăriei și pentru protecția animalelor de forțele malefice.¹⁴

Împreunatul

Tot în această zi, era obiceiul ca fetele mari de măritat și nevestele care știau de glumă – dacă erau surprinse la unele din fântânile publice, să fie împreunate, adică udate din cap până în picioare, de către feciorii de însurat, care stăteau ascunși după porțile caselor din preajma fântân timerelor publice.¹⁵

Fetele și nevestele împreunate țipau de sfiala apei reci și a împreunatului, dar și de surpriza, oarecum, neplăcută. Țipetele, chiotele, râsul și glumele, prefăcute în voie bună, mobilizau toate nevestele și fetele din apropiere, care veneau în ajutor cu găleți pline cu apă și împreunau feciorii de însurat.

⁵ *Ibidem*, p. 41.

⁶ Vlăduțiu 1973, p. 422.

⁷ Otiman 2017, p. 691.

⁸ Imbrescu 1993, p. 67.

⁹ Pistolea 2013, p. 239.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 238–239.

¹¹ Imbrescu 1993, p. 68.

¹² Otiman 2017, p. 691.

¹³ *Ibidem*, p. 691.

¹⁴ Vulpeș 2012, p. 288.

¹⁵ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Caraș-Severin, Caransebeș, Fondul Familiei Boșcaiu, p. 20.

Cele două tabere se împoșcau cu apă, se atacau prin surprindere, pe la spate, dar numai cu râs și voie bună. Cei care se retrăgeau din „luptă”, erau feciorii de însurat, care renunțau la împreunat în virtutea bărbăției. Toți tinerii care au participat la „împreunatul” de la „Sângeorz”, duceau cu ei trofee alese: zâmbetul, veselia, bucuria și admirația pentru obiceiuri și datini tradiționale strămoșești și românești.¹⁶

Acest obicei se continua și pe la porțile caselor, care aveau fântâni în curte și chiar prin cufundări în apa râului.

Toți oamenii erau plini de umor și se animație veselă, ei știau să îndeplinească munca cu voia bună. Împreunatul de la „Sângeorz” se făcea cu dorința de a avea ploi la vreme, roade bogate, ce vor izvorî ca apa fântânilor din tot satul lor.¹⁷

Jocul banilor

Se zice că în noaptea spre Sfântul Gheorghe cei mai mulți bani îngropați în pământ „joacă”, adică sunt sorociți de cei ce i-au pus ca odată în an și anume la Sfântul Gheorghe (zic unii că și la alte sărbători, la Vinerea Paștelor, la Paști, la Rusalii), să se spele, când apoi spre zori în crăpat de zi se ridică o pară ca de foc, albă dacă e argint, galbenă dacă e aur și întunecată dacă e aramă.

Această pară nu arde, dar dacă intri în ea, rămâi cu pete pe trup.¹⁸ Dacă se ridică undeva o pară să joace banii, păstorii care pășunează oile pe câmp, sau cei ce stau la pândă în această noapte să vadă jocul banilor, imediat înfing în pământ un cuțit, peste care pun o căciulă și unul sau doi aleargă la locul ce se vede focul.¹⁹

Cuțitul îl împlântă în pământ pentru ca focul să nu dispară, până ce ajung cei plecați în căutare și de se întâmplă de a găsi locul, în noaptea dinspre o sărbătoare se duc să sape după bani, dar cei ce au mers la săpat trebuie să fie cu pereche și până sapă nu este bine să vorbească nimic și îndeosebi de dracul nu și dacă găsesc banii să-i împartă cu dreptate, căci altfel nu au parte de ei.²⁰

Sunt îngropați bani buni, pe care cei ce i-au îngropat i-au luat fără omor, ori i-au pus din al său, pe care aflându-i, ai parte de ei, iar pe cei răi luați cu omor ori blestem, ori înnebunești, ori baniise bagă și mai mult în pământ.²¹

Măsuratul oilor (smâlțul)

Când se scot oile din țarină, în jurul datei de 1 Mai, fiind socotită o sărbătoare a primăverii.²²

Pentru ca măsuratul să fie cu folos, pregătirile încep din iarnă, ortacii stabilesc de comun acord măsurile organizatorice și momentul măsuratului oilor. Își angajează un cioban permanent, care-și ia în primire cioporul de oi din primăvară și până în toamnă.

Reguli vechi, păstrate cu grijă din generație în generație, sunt respectate cu sfințenie de fiecare dată.²³

Consacrată caveche tradiție în spațiul românesc, alcătuirea cioporului este precedată de o serie de activități practice legate de repararea stânii, construirea țarcului, fiind apoi urmată de

¹⁶ *Ibidem*, p. 21.

¹⁷ *Ibidem*, p. 22.

¹⁸ Imbrescu 1993, p. 69.

¹⁹ Popoviciu 1914, p. 75.

²⁰ *Ibidem*, p. 76.

²¹ *Ibidem*, p. 76.

²² Otiman 2017, p. 691.

²³ Cocie 2019, p. 127.

două secvențe importante: împreunatul oilor și măsuratul laptelui. Mai întâi, sunt adunate oile într-un loc din sat, după care sunt urcate la o stână sau o colibă mai apropiată de vatra satului. A doua zi se face măsuratul oilor.

Cu câteva săptămâni înaintea măsuratului, fiecare proprietar este interesat să-și furajeze cât mai bine oile cu otavă, trifoi, porumb pentru a obține cea mai bună lactație.²⁴

De multe ori exista suspiciunea că prin vrăji se putea lua laptele de la oi. De aceea existau și descântece pentru a împiedica „luarea laptelui”. Am redat un asemenea descântec care se practica la Obreja:

„Audz lapce,
Unge ești luat.
Unge ești gescântat,
Unge ești hoinărit,
Părăsât
Dă-i fi luat dă la vași,
Dă la oi,
Vino lapce înapoi,”

Oile sunt tunse și vopsite cu câte o pată de culoare sau cu anumite creștături ale lobului urechii pentru a-și certifica astfel apartenența stăpânului.²⁵ Cu două săptămâni înainte, mieii sunt separați de oi. La măsurat participă membrii familiilor, neamuri, vecini, prieteni și preotul, spre a binecuvânta turma de oi, de regulă, există și muzică.²⁶

În ziua mult dorită a măsuratului toți stăpânii, împreună cu casnicii lor și cu invitații pleacă de acasă la stână, ajunși la stână încep a pregăti mâncarea.

Pe la ora 11, păstorii aduc oile de la pășune, le bagă la strungă, unde copiii le mână dinapoi și fiecare stăpân își mulge oile sale în găleata sa separat.²⁷

Până prin anul 2000, găleata era un vas de lemn confecționat din doage de brad, astăzi se folosesc gălețile din metal.

La găleată se pun flori și se aruncă monede în ea pentru ca măsuratul să aducă bucurie sufletească și materială în casele ortacilor.²⁸ Terminând toți cu mulsul se începe măsuratul laptelui fiind toți curioși să vadă cât lapte are fiecare. Laptele este pus într-o găleată mare (cumpănă) și se măsoară cu un „bârc”.

Cel care are la măsurat mai multe oche (o ochă – 1 kg) de lapte, acela e „baciul” oilor și el începe cu luarea laptelui, urmând pe rând ceilalți și sfârșind cu cel a avut mai puțin lapte la măsurat.²⁹

Smâțul se încheie cu voie bună, se servește masa, participanții se avântă în discuții, însoțite de muzică, petrecerea continuând până seara.³⁰

Câteva obiecte ce formau inventarul stânei, erau o căldare de aramă pentru fiert laptele, o cofă de lemn, în care se țineau legumele, o altă găleată de lemn de bred care servea la păstrarea brânzei și un bătâni pentru bătut untul.³¹

²⁴ *Ibidem*, p. 127.

²⁵ *Ibidem* 2019, p. 128.

²⁶ Otiman 2017, p. 692.

²⁷ Imbrescu 1993, p. 70.

²⁸ Cocie 2019, p. 128.

²⁹ Imbrescu 1993, p. 70.

³⁰ Cocie 2019, p. 129.

³¹ Vuia 1964, p. 66.

După ziua măsuratului urma procesul „luatului de la stână”. Când îți venea rândul să iei de la stână trebuia să te pregătești, dimineața, trebuia să meargă familia la stână și împreună cu ciobanii să mulgă oile. Apoi, după ce le dădea de mâncare cibanilor și le puneă în traistă mâncarea, gazda rămânea să facă brânza și urda iar ciobanii plecau cu oile. Bărbații măturau șura și adunau gunoiul pe care îl depozitau într-un anumit loc.³² La prânz și seara, ciobanii se întorceau la stână și urma același procedeu ca și dimineața de muls, încheșat.³³

Tradițiile și obiceiurile sunt valori inegalabile care riscă să se piardă în negura timpului, dacă nu ne preocupăm, cu grijă, de valorificarea lor.

Astăzi, deși a scăzut numărul celor care cresc animale, obiceiul încă se păstrează.

Bibliografie

Surse arhivistice:

1. Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Caraș-Severin, Caransebeș, Fondul Familiei Boșcaiu.

Cărți

Anghel 2015	= Ioana Anghel, <i>Tradiții și obiceiuri românești</i> , Tipografia Romprint, 2015.
Cocie 2019	= Nicolae Cocie, Ana Cocie, <i>Borlova în timp și contratimp</i> , Editura Artpress, Timișoara, 2019.
Cocoană 2020	= Rosemarie Delia Cocoană, <i>Tradiții în veșmânt de primăvară</i> în Revista de cultură tradițională „Nedeia”, 2020.
Imbrescu 1993	= Ilie Imbrescu, <i>Date monografice despre Comuna Mehadica</i> , Milano, 1993.
Oțiman 2017	= Păun Ion Oțiman, <i>Almăjul de ieri, de azi și de mâine</i> , Editura Academiei Române, Editura Artpress, București, 2017.
Paliga 2013	= Sorin Paliga, <i>Mitologia tracilor</i> , Editura Meteor Press, 2013.
Pistolea 2013	= Vasile Pistolea, <i>Sărbători eterne și datini la români</i> , Editura Episcopiei Caransebeșului, Caransebeș, 2013.
Popoviciu 1914	= Vasile Popoviciu, <i>Monografia Comunei Pătaș</i> , Tiparul Tipografiei Diece-zane, Caransebeș, 1914.
Vetișanu	= Vasile Vetșanu, <i>Tradiții și obiceiuri</i> , Academia Română, Institutul de Etnografie și Folclor.
Vlăduțiu 1973	= Ion Vlăduțiu, <i>Etnografia Românească</i> , Editura Științifică, București, 1973.
Vuia 1964	= Romulus Vuia, <i>Tipuri de păstorit la români</i> , Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964.
Vulpeș 2012	= Cristian-Matei Vulpeș, Armeniș, Istorie și spiritualitate, Editura Nagard, Lugoj, 2012.

³² Cocoană 2020, p. 9.

³³ *Ibidem*, p.10.